

De schijnwerper op actuele

Nederland wordt momenteel geconfronteerd met meerdere complexe crisissituaties die de samenleving behoorlijk (kunnen) ontwrichten. Politici, bestuurders, hulpdiensten en andere organisaties moeten alle zeilen bijzetten om deze crises aan te pakken. Belangrijk uitgangspunt daarbij is dat praktijkervaringen met elkaar worden gedeeld om te leren van soortgelijke crisissituaties uit het (recente) verleden. Tijdens een seminar van SVDC eind november deelden zes experts hun ervaringen en geleerde lessen.

website in te voeren. De 'geldeuzels' zijn de sukkels die de pinpassen vervolgens ophalen, geld pinnen en hun eigen bankrekening beschikbaar stellen aan criminelen. Deze vorm van criminaliteit neemt dramatisch toe."

Hawala bankiers Andere vormen van georganiseerde criminaliteit die de afgelopen jaren fors zijn gegroeid zijn ondergronds bankieren en witwassen. Frank Paauw: "De tijd is voorbij dat op straat criminelen werden opgepakt met koffers vol met bankbiljetten. Een nieuw fenomeen zijn de hawala bankiers. Het gaat om families met connecties in het Midden-Oosten. Het systeem is gebaseerd op onderling vertrouwen. Geld wordt niet van a naar b vervoerd, maar op locatie met een code opgehaald. Op die manier wordt het toezicht in het reguliere bankverkeer omzeild. We zien dat ook met cryptovaluta: geldstromen die moeilijk zijn te volgen."

Waterbeheer Nederland heeft een eeuwenlange relatie met water. Van de aanleg van de Afsluitdijk, de Noordoostpolder en Flevoland, de Deltawerken en stormvloedkeringen tot de Waterloodramp in 1953 en overstromingen in onder andere Limburg en Gelderland door hoge waterstanden in de grote rivieren die via Duitsland, Frankrijk en België de 'lage landen' bereiken. Extreme neerslag en droogte kunnen leiden tot calamiteiten. Het waterbeheer speelt een cruciale rol bij de voorbereiding op en aanpak daarvan. De rol van de waterschappen is bij het grote publiek niet altijd even goed bekend. "Waterschappen leveren geen drinkwater, maar beheren het regionale watersysteem en de meeste waterkeringen plus rioolwaterzuivering", legde Dijkgraaf van het Waterschap Vallei en Veluwe Marijn Ornstein uit. "Het Rijk is verantwoordelijk voor het nationale waterbeleid, Rijkswaterstaat voor het beheer van het hoofdwatersysteem en enkele waterkeringen en de provincies voor het regionale waterbeleid, inclusief bescherming van grondwater voor de drinkwatervoorziening. De gemeenten voeren stedelijk waterbeheer uit en dragen zorg voor de riolering."

Nederland is de afgelopen jaren niet zo veilig geweest als nu. Het aantal aangiftes van woninginbraak neemt af, er is minder jeugdcriminaliteit en ook het aantal liquidaties daalt. Dat is goed nieuws, maar schijn kan ook bedriegen. De georganiseerde, veelal drugsgerelateerde criminaliteit neemt steeds ernstiger vormen aan waarbij aanzienlijk grotere hoeveelheden drugs in beslag worden genomen dan voorheen, witwassen en ondergronds bankieren zijn steeds moeilijker te bestrijden en cybercrime vormt voor vrijwel iedereen een risico om rekening mee te houden. "Vroeger schetsten de media een romantisch beeld van criminele kopstukken. Holleeder werd neergezet als een leuke oom waar je ook best mee kon lachen. Dat naïeve beeld verandert. De georganiseerde criminaliteit is een veelkoppig monster en het vergt voldoende geld en middelen om dit een flinke slag te kunnen (blijven) toedienen", vertelde Frank Paauw. De hoofdcommissaris van de Amsterdamse politie erkende dat bepaalde vormen van georganiseerde criminaliteit voor de gemiddelde burger niet direct zichtbaar zijn. "Het is meestal gerelateerd aan drugs en er vallen relatief weinig slachtoffers. Mensen die zich niet bemoeien met duistere zaken merken er weinig van. Maar het geweld op straat is aan het veranderen. Het aantal schietincidenten daalt. Er vonden 96

schietincidenten plaats in 2019, 92 in 2020, 78 in 2021, 85 in 2022 en 68 tot en met september 2023. Daar staat een stijging tegenover van het aantal explosies bij woningen en bedrijfspanden. Er vonden 18 explosies plaats in 2019, 17 in 2020, 47 in 2021, 105 in 2022 en 161 tot en met oktober 2023."

Broedplaatsen Waar de jeugdcriminaliteit afneemt, tekent zich een kleine groep af van minderjarige daders van ernstige feiten op steeds jongere leeftijd. Het gaat dan dikwijls om jongeren uit achterstandswijken in de grote steden. Frank Paauw: "Jeugdcriminaliteit vermengt zich met de georganiseerde zware criminaliteit. In bepaalde wijken is 70 procent van de inwoners jonger dan 25 jaar. We moeten voorkomen dat deze wijken een broedplaats worden voor georganiseerde criminaliteit." Volgens de hoofdcommissaris is een verdienmodel ontstaan waarbij criminelen via makelaars kwetsbare jongeren inzetten voor het uitvoeren van liquidaties of als handlanger bij cybercrime. "Bij liquidaties verdienen de makelaars zo'n tweehonderdduizend euro, de uitvoerders tussen de vijfduizend en twintigduizend euro. De uitvoering is vaak prutserig, maar de organisatie erachter is professioneel opgezet. Bij cybercrime zien we een vergelijkbaar model. Er worden websites gebouwd die sterk lijken op bijvoorbeeld die van een bank. Slachtoffers worden benaderd door een 'medewerker van de bank' en verleid om hun pincode op de nep-

en complexe crises

Bij crisisbeheersing moet rekening worden gehouden met de kans op extreme neerslag of droogte en hete zomers. Marijn Ornstein: "Stedelijke gebieden zijn gevoelig voor wateroverlast. De vitale infrastructuur kan uitvallen. Bij overstromingen kan water langere tijd blijven staan, waardoor straten moeilijk bereikbaar blijven voor hulpverleningsdiensten. Preventieve maatregelen zijn onder meer versterking van dijken en een goede doorstroom van putten en het riool. Om incidenten te bestrijden zijn niet alleen zandzakken nodig, maar ook middelen om water uit de straten te pompen, het in realtime delen van waterstanden en een goede communicatie van bijvoorbeeld evacuatieplannen."

Drie sporen Tijdens droge zomers is er minder neerslag, vindt meer verdamming plaats, dalen de grondwaterstanden en neemt de waterkwaliteit af. Marijn Ornstein: "Er is hinder voor de scheepvaart, dijken en kades verzwakken en er ontstaan risico's op bosbranden en een tekort aan bluswater. Om voorbereid te zijn op extreme weersomstandigheden is samenwerking langs drie sporen nodig. Verstevig het natuurlijk systeem als fundament, neem technische maatregelen waar het natuurlijk systeem ontoereikend is en zorg dat inwoners, bedrijven, instellingen en hulpdiensten weten wat ze moeten doen bij extreme gebeurtenissen. Ook moeten afspraken worden gemaakt over watergebruik bij schaarste, evacuatieplannen worden opgesteld en aangepast en met verschillende crisispartners specifiek worden getraind op bijvoorbeeld extreme wateroverlast."

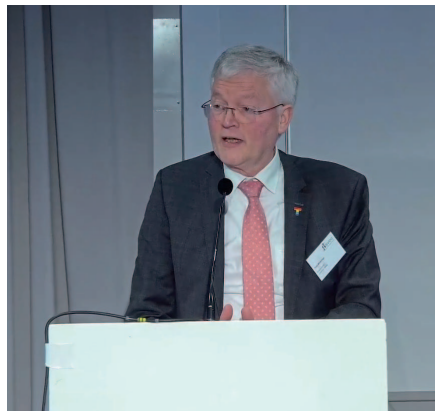
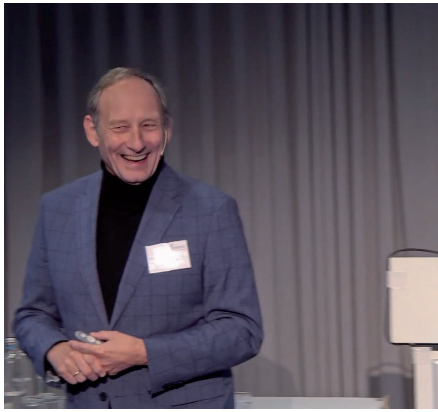
Asielzoekers Talloze vluchtelingen zoeken hun heil in Nederland en dat aantal neemt naar verwachting de komende jaren toe. De registratie, opvang en huisvesting van deze doelgroep is een complex vraagstuk. Peter Bos, crisis-expert publiek domein en voormalig programmamanager bij het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA), ging in op maatregelen die Nederland en andere lidstaten van de EU de komende tijd moeten nemen om de instroom in goede banen te leiden. Het COA heeft 83 reguliere locaties waarvan er zes zijn uitgebreid met noodopvang. Daarnaast zijn er locaties voor crisisonoodopvang. Bij een tekort aan plaatsen in asielzoekerscentra vindt tijdelijke opvang eerst plaats in onder andere paviljoens en evenementenhallen, vakantieparken of cruiseschepen. Deze opvang wordt georganiseerd door het COA. Bij internationale crises kan een beroep worden gedaan op locaties voor zeer tijdelijke opvang, zoals enkele weken in sporthallen. Deze opvang wordt op regionaal niveau georganiseerd door veiligheidsregio's en gemeenten. Peter Bos: "Vooral het vinden van voldoende locaties voor (crisis)noodopvang is een uitdaging. Het gaat dan om extra locaties, los van de reguliere

opvang. Er dienen niet alleen geschikte locaties te worden gevonden, maar deze moeten ook worden ingericht en er moeten voldoende medewerkers worden geregeld. Vluchtelingen hebben recht op een menswaardige opvang met bescherming, zorg en onderwijs. Maar wat is de maatstaf en kan de kwaliteit altijd worden gegarandeerd? Een gemeente kan een nieuwe locatie voor (crisis)noodopvang afwijzen, waardoor moet worden uitgekeken naar een nieuwe locatie elders."

Samenwerking Tijdens de Koude Oorlog leefden het kapitalistische Westen en het communistische Oostblok decennialang op gespannen voet met elkaar. Door de dreiging van kernwapens bleef een daadwerkelijke oorlog uit. Dat veranderde eind jaren tachtig met de val van de Muur en het IJzeren Gordijn en in de jaren daarna het opheffen van de Sovjet-Unie en het Warschau Pact. In Oost-Europa vonden in korte tijd veel veranderingen plaats. Tsjechië en Slowakije werden onafhankelijke republieken, in Joegoslavië brak oorlog uit. Na afloop van de oorlog op de Balkan bleef het relatief rustig in Europa. Na een staatsgreep in Oekraïne in 2014 is het al jarenlang onrustig in het oosten ▶

Frank Paauw (hoofdcommissaris van Amsterdam), Marijn Ornstein (Dijkgraaf Waterschap Vallei en Veluwe) en crisis-expert Peter Bos.

Mart de Kruijf (vm. Commandant der Landstrijdkrachten), Theo Weterings (burgemeester Tilburg) en Bob de Wit (Nyenrode Business Universiteit).

van dat land. De situatie escaleerde verder toen Rusland begin 2022 besloot militair in te grijpen in het buurland. De oorlog die sindsdien woedt heeft een enorme impact op de geopolitieke verhoudingen, de economie en voedselvoorziening wereldwijd. Mart de Kruijf, voormalig Commandant der Landstrijdkrachten, besprak welke positie Nederland het beste kan innemen in een snel veranderende wereld. Samenwerking binnen internationale coalities is daarbij volgens hem onvermijdelijk. "Het Nederlandse leger is geïntegreerd in het Duitse leger. Militairen staan al schouder aan schouder bij crisisbeheersing en calamiteiten. Maar de expertise van de strijdkracht kan breder worden benut, bijvoorbeeld bij de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit. Denk aan experts voor het ontdekken en ontmantelen van drugslabs."

Ongekende crisis In de evaluatie van de wet veiligheidsregio's kondigde het kabinet aan te komen tot een toekomstbestendig, samenhangend stelsel van crisisbeheersing en brandweezorg. In de contourennota wordt geschetst hoe de organisatiestructuur en samenwerking van betrokken partijen bij interregionale, nationale en internationale risico's en crises worden vernieuwd. Hoe kunnen lessen uit het (recente) verleden worden vertaald? Theo Weterings keek als portefeuillehouder Ongekende crisis binnen het Veiligheidsberaad terug op de aanpak van de coronacrisis.

De burgemeester van Tilburg werd vroegtijdig geconfronteerd met de coronacrisis, toen eind februari 2020 de eerste Nederlandse patiënt met corona werd opgenomen in een ziekenhuis in zijn gemeente. "Ongekende crises zijn crises die de maatschappij langdurig kunnen ontwrichten, waar geen draaiboeken voor zijn en waar we niet op geoefend zijn. De aanpak daarvan vraagt om samenwerking met bestaande en nieuwe crisispartners, zowel binnen als buiten de grenzen. Dergelijke crises vergen veerkracht van de samenleving. Op zulke momenten ontstaan vaak spontane (burger)initiatieven."

Praktijk Toen in februari 2020 de eerste besmetting met covid-19 in Nederland werd gemeld, was net een oefening gepland naar de omgang met een wereldwijde pandemie. De oefening werd ingehaald door de praktijk. Theo Weterings: "We waren op dat scenario onvoldoende voorbereid en moesten deels improviseren. In die eerste dagen was nog veel onduidelijk. We moesten antwoord geven op veel vragen. Moesten mensen thuisblijven, hoe besmettelijk was het virus? De burgemeesters van Brabantse gemeenten riepen mensen op om zeven dagen aan sociale onthouding te doen. Achteraf gezien is dat gelet op de wereldwijde schaal van de pandemie weinig zinvol geweest."

Tijdens de eerste besmettingsgolf van maart tot en met juni 2020 moesten in korte tijd veel beslissingen worden genomen, zoals het tijdelijk sluiten van alle scholen. De vraag

wierp zich op wie hiertoe bevoegd was: de burgemeester, voorzitters van de veiligheidsregio's, de directeur van het RIVM of GGD, de minister van VWS of de minister-president? "Het draagvlak voor maatregelen en de naleving daarvan nam af en voor de lange termijn ontstond het risico op een verdeelde samenleving."

Toen begin 2021 de avondklok werd ingesteld, ontstond maatschappelijke onrust en agressie waar overbelaste handhavers niet altijd tegen waren opgewassen. Theo Weterings: "We waren met een onvoldoende voorbereiding terechtgekomen in een ongekende crisis. Inmiddels zijn de eerste evaluaties verschenen, zoals de rapporten van de Onderzoeksraad voor Veiligheid, evaluatie van het ministerie van Justitie en Veiligheid, een rapport van onderzoeksbureau Berenschot en de Contourennota Versterking crisisbeheersing en brandweezorg. Duidelijk is dat bij een volgende crisis de regie beter zal moeten voor samenwerking tussen de nationale structuur en de veiligheidsregio's. Nederland is te klein voor meerdere verschillende aanpakken."

Society 4.0 We bevinden ons tussen twee tijdperken in, onderweg van het industriële tijdperk naar een digitale samenleving (Society 4.0). Zo'n fundamentele transitie gaat gepaard met maatschappelijke onrust, betoogde Bob de Wit, hoogleraar Strategisch Leiderschap aan Nyenrode Business Universiteit. "Alle fundamentele van de samenleving zijn in transitie, zoals (de omvang van) de overheid, veiligheid, gezondheid en democratie. Het huidige democratische systeem werkt niet meer. De grootste bedrijven (Big Tech en Big Finance) opereren op wereldwijde schaal en zijn groter, machtiger en rijker dan landen. Er is geen democratische controle op niet-gouvernementele organisaties (ngo's) die geacht worden publieke belangen te dienen. Deze organisaties passen zich niet aan wet- en regelgeving aan, maar verwachten dat landen zich aan hen aanpassen. Eeuwenlang was de samenleving gebaseerd op grondbezit en agrarische producten, daarna volgde internationale handel. Tot de uitvinding van (stoom)machines industriële massaproductie leidend maakte. De transities naar een ander tijdperk gaan stevast gepaard met onrust."

Ook nu is onrust te zien in de maatschappij. Dat komt volgens De Wit mede door de opkomst van nieuwe technologieën. "Mensen maken zich zorgen over kunstmatige intelligentie. Met ChatGPT wordt het moeilijker om onderscheid te maken tussen chatbots en de mens. Streeft kunstmatige intelligentie de mens voorbij? Maken we iets dat straks slimmer is dan wijzelf waar we niet op zijn voorbereid en raken we de controle kwijt?"

■ Robert van Daesdonk
Redactie@beveiliging.nl